

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI TARIX FAKULTETI
UMUMIY TARIX KAFEDRASI**

***MAVZU: ISPANIYA MEROSI UCHUN URUSH XALQARO
MUNOSABATLARDA.***

REFERAT

BAJARDI: UMAROV SARDOR. 401-GURUH.

TEKSHIRDI: GADOYEV H.

SAMARQAND 2013

ISPANIYA MEROSI UCHUN URUSH XALQARO MUNOSABATLARDA.

Reja

Kirish

- 1. Ispaniya merosi uchun urushning boshlanishi.**
- 2. Utrext tinchlik shartnomasi.**
- 3. Ispaniya merosi uchun urushning xalqaro munosabatlarda ta'siri.**

Xulosa

Kirish

Lyudovik XIV ning hukmronliginig ikkinchi dacriga kelib, Yevropa diplomatiyasi tarixida Angliya o'z obro'sini oshirish va Fransiya mustamlakalarini egallash uchun kurash davri bo'ldi. Bu jarayon ayniqsa Ispaniya merosi uchun olib borilgan urushlar davrida (1701-1714) o'zaro urush davrining muhim davri bo'ldi.

U amalda ilk bor Fransiya va Angliyaning dengizda va mustamlakalar ustidan hukmronlik qilishi uchun olib borilgan urushlari edi.

Fransiyaning Angliyaga qarshi kaolitsiyalarni shakllantirishga urinishi teskari ta'sir etgan. XVII asrning 80 yillarida Fransiya qarshi deyarli butun Yevropa maydonga chiqdi. 1701 yil bahorda urush boshlanganda urush Fransiya uchun omadsiz kechdi. Fransiya bir vaqtning o'zida to'rtta teatrda o'ynashga majbur bo'ldi. Bular Italiya, Ispaniya, Niderlandiya va Reyn bo'yi Germaniyasida urush harakatlarini olib borishga majbur bo'ldi. Urushning birinchi davrida (1702-1704) Fransiya bir qancha og'ir ahvolga tushib qoldi. Urushning ikkinchi darida (1704-1710) esa Fransiya urushning hal qiluvchi yillari bo'ldi. Seveniyadagi kamizar-protistantlar harakatini tiklashga urinildi. So'nggi

bosqichda (1710-1714) bir qancha harbiy yo'qotishlarga uchraydi va ko'proq endi tinchlik kelishuvlari haqida o'ylay boshlaydi.

Fransiya qiroli urush oxiriga kelib har qanday usulda bo'lmasin urushdan chiqish yo'llarini o'ylay boshlaydi. Uning bu fikrlariga esa raqiblari, yirik diplomat va generallar: Velgil III Oraniskiy, Malbaro, Avstriya sarkardasi Yevgeniy Svoniskiy qarshi edi.

Ispaniya merosi uchun urushning boshlanishi

Ispaniya qiroli Filipp XIV 1665 yilda vafot etdi, Fransiya o'z merosini janubiy Niderlandiyadan berilishini talab qildik. Ispaniya uni rad qildi. Natijada 1667 yilda Fransiya Ispaniya urushi boshlandi. Bu urush "Devolyusiya urushi yoki vorislik urush" deyildi. Lyudovik XIV Brabatan va Flandriyani armiyasi yo'qligi tufayli ximoyasiz deb o'yladi, Ispaniya ularga qo'shin yetkazib berolmas edi. Fransuzlarning 1667 yilgi boji og'ir bo'lib, Gollandlarning savdo ishlariga putur yetkazgandi. Bundan g'azablangan Gollandlar tajovuzkor Fransiya bilan qo'shni bo'lishdan qo'rqib, janubiy Niderlandiyaning ular tomonidan bosib olinishiga yo'l qo'ymaslikka axd qildilar. Ular ashaddiy dushmanlari Ispaniya qirollari bilan ittifoq tuzishni afzal ko'rib, ular talablariga rozi bo'ldilar. 1665-1667 yillarda Angliya Gollandiyaga qarshi ikkinchi muvaffaqiyatsiz urush olib borayotgan edi, lekin Angliya parlamenti 1668 yil Karl II ni o'z yo'lini o'zgartirishga va Fransiya qarshi Gollandiya bilan ittifoq tuzishga majburladi. Bungacha qiroli Fransiya Angliya bilan ittifoq tuzishni taklif qildi, lekin Lyudovik XIV uni qabul qilmadi, chunki unga ko'ra Ispaniyaning hamma mustamlakalari Angliyaga o'tishi kerak edi. Shunday qilib, Gabsburglarga qarshi kurashda kechagina ittifoqchi bo'lgan Gollandiya, Shvesiya, Angliya, Ispaniya bilan birlashib Fransiyaning dushmaniga aylandi. Fransiya urushga

diplomatik jihatdan yaxshi tayyor emasdi. Shu sababli Gollandiya va Ispaniya Germaniya ustiga qilgan yurishlar keskin bo'lsa-da, Lyudovik V bir yildan so'ng 1668 yidayoq urushni shoshilinch sur'atda to'xtatishga majbur bo'ldi. Axen sulhiga ko'ra Fransiya Finlyandiyaning bir qismini ya'ni Liml shahrini o'zida saqlab qola oldi.

1672 yili eng yaxshi lashkarboshilari Tyurek va Konde rahbarligidagi fransuz armiyasi janubiy Niderlandiyaga va Gollandiyaga xujum qildi. Olib bo'lmaydigan mustahkam deb hisoblangan va bir vaqtlar ispanlarga qarshi qurilgan golland qal'alari olindi. Fransuz qo'shinlari Gollandiyaning ichiga bostirib kirdi. Amsterdam Oranskiy juda keskin harbiy choralar ko'rdi, to'g'onlar buzdirildi, katta bir territoriyani suv bosdi, Fransuz qo'shinlari chekinishga majbur bo'ldi. Lekin Vilgelmning choralari muvaffaqiyatliroq edi. Uning choralari Fransiyaning bir qism qo'shinlarini Germaniyaga yuborishga majbur qildi, bu qo'shinlar Germaniyada hamma yoqni xarob qildi. Shunday qilib xalqaro vaziyat Fransiya uchun yana noqulay tus ola boshladi. Lyudovik XIV 1679 yilda Nimvegon sulhini tuzdi. Ispaniya unga janubiy Niderlandiyadagi yana bir qancha shaharlarni berdi. Bu shartnoma birinchi Fransuz tilida yozilgan shartnoma bo'ldi. Lyudovik XIV ning ishtahasi osha bordi, u shimoliy Italiyani, butun g'arbiy Germaniyani, uning toj-taxtini da'vo qila boshladi. Imperator Leopold I ning ahvoli mushkul edi, u ikki tomonlama savdoda - Fransiya va Turkiya xavfi ostida edi. 1686 yili asosan Gollandiya shatatgalteri Vilgelm III Oranskiyning diplomatik aktivligi tufayli Augsburg ligasi vujudga keldi. Fransiya qarshi mamlakatlar va papa Innokentiy XI homiyligida Fransiyaning keyingi vaqtlarda qiladigan har qanday territorial da'volarga qarshi mudofaa ittifoqi tuzdilar. Lyudovik XIV Risvik sulhini tuzib, Ispaniya merosidan katta ulush olishni mo'ljallangan ed. Ispaniya qiroli Karl II ning erkak zuriyodi yo'q edi. Merosxo'rlar: Mariya-Tereza bilan Lyudovik XIV ning o'g'li, Margarita-Terezaning eri Leopold I

va Bavariyaning go'dak shahzodasi Leopold II edi. Lyudovik XIV Augsburg ittifoqi bilan yarashishdan foydalanib, Ispaniya o'lkalarini uchta merosxo'r o'rtasida do'stona taqsimlash haqida, Ispaniyani aralashtirmay Augsburg ittifoqi a'zolari bilan 1698 yildayoq yashirincha kelishib olgan edi. Biroq 1696 yilda yuqoridagi til biriktirishga muvofiq Ispaniya taxtiga chiqishi lozim bo'lgan Bavariya shahzodasi to'satdan vafot etdi. Imperator Leopold II o'zining Ispaniya merosiga doir huquqlarini o'z o'g'li gersog Karlga berishni e'lon qildi.

Shu orada Ispaniya qiroli Karl II saroyida ikki guruh kishilar: Avstriya va Fransiya tarafdorlari o'rtasida kurash borayotgandi. Fransiya tarafdorlarining Karl II ga ta'siri katta edi. Ular Ispan hukmdorlarini pora berib sotib olish yo'li bilan g'alaba qozondi. Karl II Ispan va Fransuz saltanatini birlashtirmaslik sharti bilan o'z qo'li ostida hamma o'lkalarni Fransiya'dagi merosxo'riga Lyudovik XIX ning ikkinchi nabirasi Filipp Anjuyskiyga berishni vasiyat qildi.

Sal o'tmay Lyudovik XIV siyosati Yevropada yangi urush bo'lishini muqarrar kilib qo'ydi. Filipp Anjuyskiy 1701 yil boshlarida Ispaniyaga kelishi va Filipp V nomi bilan Ispaniya qiroli deb e'lon qilingani bilan cheklanmay, Lyudovik Ispan va Fransuz yerlarini birlashtirmasligi to'g'risidagi shartga mutlaqo rioya qilmoqchi emas edi. U endi "General yo'q" deb da'vo kilib, Filipp II ning Fransuz taxtiga merosxo'rligini rasmiy hujjat bilan tasdiqladi. U Ispaniya o'lkalarini Filipp V nomi bilan idora qila boshladi. Inglizlar bilan gollandlarning Ispaniyada "savdo-sotiq imtiyozlari berilishi haqidagi talablari Lyudovik XIV tomonidan rad qilindi. 1701 yil Vilgelm II vafot etib, Lyudovik XIV Risvik sulhidan tan olgan majburiyatlarini buzib, Yakov II ning o'g'lini Angliya qiroli deb tan oldi.

Angliya va Gollandiya, Angliyaning yangi qirolichasi Anna ham Fransiya urush ochishdan o'zga iloji yo'qligini tan oldi¹.

1701 yilda imperator Leopold I ning Lyudovik XIV ga qarshi urush boshlashga, bosib olingan yerlarini qaytarib olish va yangi istilolarning oldini olishga harkat qilish uchun hech nima xalaqit bermas edi. Fransuz ko'shinlarining Milan gersogligini bosib olishga to'sqinlik qilish maqsadida Leopold I rasmiy ravishda urush e'lon qilmasdan oldinroq 1701 yilda Italiyaga qo'shin yubordi.

1702 yil mayida Angliya va Gollandiyadan so'ng Leopold I ham Fransiya urush e'lon qildi². Ersersog Karl 1702 yil ingliz flotining himoyasida Portugaliyaga keldi va o'zini Ispaniya qiroli Karl III deb e'lon qildi va Madridda turgan qiroli Filipp V ga qarshi urush boshladi. Ispaniya merosi uchun olib borilgan urush ayni bir vaqtda to'rtta jang maydonida: Italiyada, Ispaniyada, g'arbiy Germaniyada va Niderlandiyada olib borilmoqda edi. Urushning birinchi davri (1702-1704) Fransiya uchun qulay bo'ldi. Mahoratli lashkarboshilar qo'mondonligidagi fransuz armiyalari Niderlandiya va Reyn viloyatida mudofaa janglarini olib bordilar.

Lekin 1705 yilda Fransiyaning nechog'lik holdan ketganligi ayon bo'ldi. U o'z dushmanlariga so'nggi zarbani berolmadi, chunki Fransiyaning mablag'lari tugagan edi.

Ispaniya merosi uchun olib borilgan urushning ikkinchi davri 1705 yildan boshlandi. Bu davrda Fransiya tobora ko'p harbiy omadsizliklarga va mag'lubiyatlarga uchradi. 1706 yilda Fransuz qo'shinlari Niderlandiyadan, 1707 yilda Milan gersogligidan yengildi, natijada Italiya ham Ispaniya qirolining hukmronligidan butunlay qutulib, imperator va inglizlar qo'l ostida o'tdi. G'arbiy Germaniyada hamma narsa qo'ldan ketgan edi. Dushmanlar shimol va janubdan Fransiya bostirib kirdi. Lyudovik XIV taslim bo'lish

¹ История дипломатии.т.1., М., 1976. с. 319-320.

² История дипломатии.т.1., с. 320

lozimligini sezsada, uni tan olgisi kelmadi. Lekin 1710 yildan boshlab Angliyaning siyosatida keskin burilish yuz berdi, shu sababli o'sha vaqtda Ispaniya merosi uchun olib borilgan urush tarixida uchinchi davr boshlandi. Ba'zi ingliz tarixchilari bu burilishning sababi juda ochiqdan-ochiq boyib olgan gersog Malboroning ingliz burjuaziyasi orasida obro'yi qolmaganligidir deydi. Yo'q, unday emas, buning bir qancha sabablari bor.jumladan: Pyotr I ning Poltava yonida Karl XII ustidan qozongan g'alabasi (1709) va Shimoliy Sharqiy Yevropadagi kuchlar nisbatining o'zgarganligi asosiy sababdir. 1711 yil imperator Iosif I vafot etdi, uning vorisi bo'lmagani uchun taxt Leopold I ning ikkinchi o'g'li Karlga topshirildi.

Utrext tinchlik shartnomasi

Angliyada hokimiyatga torilarning tinchlik tarafdorlarining hokimiyatga kelishi bilan ular Fridrix va Parij bilan maxfiy ravishda urushni tugatish to'g'risida kelisha boshladilar. Angliyaning bunday yo'l tutishiga sabab birinchidan harbiy harajatlari oshib ketgan edi. Ikkinchidan bu davrda Karl VI Gabusburgning qo'l ostida Ispaniya va Avstriya mulklari birlashgan edi. Angliya Ispaniyada Burbonlarni taxtga olib kelishga intilar edi³. Lyudovik ham o'z navbatida urush harakatlarini kaolitsia ichidan faqat Angliya to'xtata oladi deb bilardi. Shu boisdan ham 1711 yil oktabrda Londonda ingliz-fransuz tinchlik kelishuvi imzolandi⁴.

Kongres 1712 yilning 29 yanvarida ochildi. Unda Fransiyaning uchta delegati – marshal d'Yuksell, abbat Polinyak, advokat Menaje, qarama qarshi lagerdan esa yetmishdan ziyod vakillar ishtirok etdi⁵. Angliya manfaatlarini

³ Дипломатический словарь. Том 1.с.847.

⁴ Дипломатический словарь. Том 1.с.847.

⁵ Дипломатический словарь. Том 1.с.847.

esa kongressda lord Strafford va yepiskop Robinsonlar himoya qildilar. Kongressda yana muhim o'rinni Karl VI ning vakili graf Sihsendorf egalladi. Barcha mamlakatlar birgalikda Fransiyaning yolg'izlatib, uning chegaralarini yanad qisqartirishga harakat qildilar. O'zaro kelishuvlar davom etish jarayonida fransuzlar inglizlar bilan maxfiy kelishuvlar olib bordi. 1712 yilda shartnoma imzolaniib, unga ko'ra fransuzlar va inglizlar bir birlariga elchilar yuborib o'zaro munosabatlarni yo'lga qo'yidilar. Bu esa Fransiyaning kongressda ishtirokini belgilab berdi. 1713 yili Utrektdagi sulh kongressida ikkita shartnoma imzolandi. Birinchisi 1713 yilning 11 aprelida Fransiya va Ispaniya bir tomondan, ikkinchi tomondan Angliya, Gollandiya, Brandenburg, Savoyya va Portugaliya o'rtasida Utrekt shartnomasining tuzilishiga olib keldi. Ikkinchisi 1714 yilning 7 martida Rashtdatda Fransiya, Ispaniya va imperiya imzolagan shartnoma⁶. Ularga ko'ra Burbonlarning Ispaniya merosini boshqarishi tan olindi. Ammo Ispaniya qiroli bir vaqtning o'zida Fransiya qiroli bo'la olmasligi ta'kidlandi. Buning uchun Ispaniya quyidagilarga erishdi: 1) Gabusburglar-Neopolitan qirolligi, Sardiniya, Toskanini bir qismi, Milan gersogligi, Ispan Niderlandiyasida hukmronligi tan olindi; 2) Brandenburg kurfyuristligiga esa ispan Gelderni berildi; 3) Sovoya gersogligi Sitsiliya bilan mukofotlandi; 4) Angliya Gibraltar va Minorka orolini qo'lga kiritdi⁷. Filipp V ning Ispaniyaga va okean nariyog'idagi mustamlakalariga hukmronlik qilish huquqi tan olindi, imperator Karl VI esa buning evaziga ilgari Ispaniya Niderlandiyasini va Ispaniyaning Italiyadagi sobiq o'lkalarini olishi kerak edi. Shunday qilib Avstriya Gabsburglari Yevropadagi o'z kuchlarini ancha ko'paytirdilar. Uyetraxt sulhiga ko'ra go'yo Angliya juda oz narsa olgandek tuyulsa-da, lekin bu sulh aslida Angliya mustamlakachi imperiyasining rivojlanishiga

⁶ История дипломатии.т.1., с. 323

⁷ История дипломатии.т.1., с. 282

olib keldi. U Gibraltarni va O'rta dengizdagi Meorka orolini, Shimoliy Amerikada muhim ahamiyatli territoriyalarni Nyufaundlendini, mukaddas lavrentiy daryoni quyilish joyini, Akadiyani, Fransiya Kanadasini qo'lga kiritdi, Ispaniya va uning Amerikadagi mustamlakalari bilan savdo-sotiqda alohida huquqlarga ega bo'ldi. Gollandiya amalda hech narsa olmadi va shartnomadan so'ng uchinchi darajali davlat holatiga tushib qoldi.

1712 yildayoq Angliyaning Gaagadagi vakili Shvesiyaning vayron qilinishiga va shimoliy davlatlar o'rtasidagi muvozanatning buzilishiga Angliyaning yo'l ko'ymasligini rus elchisiga rasmiy ravishda bildirdi. Lekin Pyotr I Shimoliy Yevropada o'z ta'sirini tez oshirib borib, u Shvesiyaga tobora yangidan-yangi zarbalar berdi. Rus floti Gangut yonida shved floti ustidan g'alaba qozonganidan keyin (1714) Boltiqda hukmron kuch bo'lib qoldi. Pyotr I Angliya qiroli Georg I ning Boltiq dengizidagi munosabatlarini ko'rib, 1717 yilda o'zining fransuzlarga qarshi kayfiyatini o'zgartirib yubordi. "Yevropada umumiy tinchlikni saqlash uchun" Fransiya, Rossiya va Prussiya o'rtasida Amsterdamba shartnoma tuzildi.

Ispaniya merosi uchun urushning xalqaro munosabatlarda ta'siri

Ispaniya merosi uchun olib borilgan urush Yevropa davlatlarining kuchi nisbatida zo'r o'zgarishlarga olib keldi. Fransiya sharqiy Yevropada gegemonlik qilish huquqidan mahrum bo'ldi. Shvesiya qisqa davr qudratli davlat bo'lib turib, keyin ikkinchi darajali davlat holiga aylandi. O'ttiz yillik urushda o'z maqsadlariga erisha olmagan Avstriya Gabsburglari yana kuchaydi va o'zlarining Yevropadagi yerlarini kengaytirdi. Germaniyada kuchli Prussiya qirolligi vujudga keldi. Gollandiya, Polsha va Turkiya Yevropadagi xalqaro hayotda aktiv rol o'ynamaydigan bo'lib qoldi.

XVIII asrda Rossiya qudratining oshishi Yevropadagi butun xalqaro vaziyatning o'zgarishiga olib keldi. Rossiya Boltiq dengizi bilan Tinch okean o'rtasidagi territoriyalarni o'z ichiga olgan g'oyat katta imperiyaga aylandi. Yevropa tarixida bunday imperiya hali tuzilmagan edi.

Rossiya juda katta o'lkalarga ega bo'lishga qaramay uning territoriyasi tobora kengayib bormoqda edi. Rossiyaning g'arb bilan, shuningdek, Eron bilan kattagina savdo sotiq aloqalari bor edi. Hukmron pomeshchiklar sinfi bilan rus savdogarlari savdo yo'llarini mustahkamlab borishga, chegaralarni strategiya jihatdan mustahkam joylardan o'tkazishga va Rossiyaning territoriyasini tobora kengaytirib va xalqaro ta'sirini oshirib borishga intilardi. Shimolda Rossiya oldida Boltiqdagi pozisiyalarni mustahkam himoya qilish vazifasi turar edi. Petr I ning g'alabalaridan keyii Shvesiya Yevropaning shimolida juda kuchli davlat bo'lmasada, poytaxtga Shvesiya tomonidan tahdid qilish xavfi mavjud edi.

Rossiyaning Polshadagi ta'sirini kuchaytirish masalasi ruslarning g'arbdagi siyosatida eng muhim o'rin tutardi. Janubdagi vazifa - Azovni ishg'ol etish, Qora dengizda savdo qilish huquqini qo'lga kiritish, Turkiyaga qarshi yana kurash olib borishdan iborat edi.

Mustamlakalar uchun va Yevropa qit'asida ta'sir kursatish uchun Angliya va Fransiya manfaatlari to'qnashadigan joy dengizlarning nariyog'idagi mamlakatlar edi. Bu mamlakatlar Kanada va Ost - Indiya bo'lib, Kanadani fransuzlar XVII asrdayoq bosib olgan edi. Ost-Indiya territoriyasida esa Ingliz va Fransuz istilochilari qattiq kurash olib borardi. Angliya bilan Fransiya o'rtasida Yevropadagi ayrim hududlar uchun ham keskin ziddiyatlar bor edi. Angliya hukumati Fransiyaning Avstriya Niderlandiyasini va uning eng muhim qal'asi Antverpenni egallab olishga yo'l qo'ymaslikka intilar edi. Antverpenning fransuzlar ko'lida bo'lishi Angliya uchun xavf tug'dirishi mumkin edi. Antverpen fransuzlar qo'lida

bo'lsa, Britaniya flotining kuchlari Yevropada band bo'lib, Angliyaning mustamlakachilik agressiyasi muvaffaqiyatli avj olmasdi. Mudofaa maqsadida emas, mustamlakalarni talash maqsadida Angliya burjuaziyasi va aristokratiyasi Niderlandiyani Fransiyaning ta'siri ostida bo'lishga yo'l qo'yishni istamasdi. Shu maqsadga erishish uchun Angliya burjuaziyasi Yevropada Fransiyaning quruqlikdagi kuchlarini band qilib tura oladigan ittifoqchi topishga tirishdi.

Angliya hukumati 1713 yilda Ispaniya merosi uchun urushdan so'ng, Niderlandiyaning Avstriyaga berilishiga erishgach, XVIII asrning birinchi yarmida Avstriya gabsburglarini, ya'ni Fransiya raqiblarini qo'llab keldi. Angliya Gollandiyaga ta'sir ko'rsatish uchun Fransiyaqa qarshi kurashdi. Gannover siyosatini murakkablashtirib yubordi. Fransiyaning Gannoverni bosib olish mumkinligi Fransiyaqa qarshi kurashish uchun Angliyaning ittifoqchilar orttirish ehtiyojini yanada kuchaytirdi. Angliya o'zining savdo va mustamlakalaridan kelgan foyda orqali Fransiyaqa qarshi birovlarining kuchi bilan kurash olib bordi.

Angliyaning boshqa bir dushmani Ispaniya esa Gibraltar bug'ozi va Menorkaning inglizlar tomonidan bosib olinganligini tan olmay kelayotgandi. Ingliz burjuaziyasi Ispaniya mustamlakalarida savdo huquqiga erishmoqchi va Ispanlarning Shimoliy Amerikadagi yerlarini egallab olmoqchi edi. Angliyaqa qarshi kurash Ispaniyani Fransiya bilan birlashtirdi. Burbonlar sulolasining Ispaniya taxtiga o'tirishi ham bunga yordam berdi.

Xulosa

Urush harakatlari ikkita tinchlik shartnomasining imzolanishi bilan nihoyasiga yetdi. Birinchisi 1713 yilning 11 aprelida Fransiya va Ispaniya bir tomondan, ikkinchi tomondan Angliya, Gollandiya, Brandenburg, Savoyya va Portugaliya o'rtasida Utrekt shartnomasining tuzilishiga olib keldi. Ikkinchisi 1714 yilning 7 martida Rashtdatda Fransiya, Ispaniya va imperiya imzolagan shartnoma⁸. Ularga ko'ra Burbonlarning Ispaniya merosini boshqarishi tan olindi. Ammo Ispaniya qiroli bir vaqtning o'zida Fransiya qiroli bo'la olmasligi ta'kidlandi. Buning uchun Ispaniya quyidagilarga erishdi: 1) Gabusburglar-Neopolitan qirolligi, Sardiniya, Toskanini bir qismi, Milan gersogligi, Ispan Nedirlandiyasida hukmronligi tan olindi; 2) Brandenburg kurfyuristligiga esa ispan Gelderni berildi; 3) Sovoya gersogligi Sitsiliya bilan mukofotlandi; 4) Angliya Gibraltar va Minorka orolini qo'lga kiritdi. Fransiyaning kolonial buyukligiga zarba berdi.

⁸ История дипломатии. т.1., с. 323

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Дипломатический словарь. Том 1.
2. История дипломатии. 1-том. М., 1976.
3. Методическое пособие по новой истории. (1640-1870),
М., "Прогресс" 1991,
4. Новая история стран Европы и Америки XVI-XIX века. В 3 ч. Ч. 2 :
учеб. для студентов вузов. под ред. А.М. Родригеса, М.: Гуманитар,
изд. центр ВЛАДОС, 2010. — 621 с.